

у одвијању књижевне сарадње са суседним народима, али и колико се застрашујуће мало познајемо са њима. Књига нуди и имаголошке представе о низу народа и држава (утисци југословенских књижевника – из извештаја и путописних текстова – дају обиље материјала за имаголошка истраживања).

Монографија Слободана Селинића је заснована на пажљивом и обимном истаживању богате изворне основе коју чине, за ову тему кључни, фондови Архива Југославије и Дипломатског архива Министарства спољних послова Републике Србије. Сазнања из докумената – тих „невољних сведока“ прошле стварности – употпуњена су коришћењем релевантне литературе, путописних текстова књижевника и периодике. Јасан, питакстил, „логичност и доследност преласка од мисли ка мисли“ („највиши квалитет научног излагања“, према речима Дмитрија Лихачова), добра структура, мали закључци на крају сваког поглавља и добро утемљен закључак на крају књиге – све то нам омогућава лако кретање кроз обиље информација и сазнања која ова монографија нуди. Све у свему, књига нам пружа „орловски“ поглед на „књижевну дипломатију“ социјалистичке Југославије у четврт века дугом периоду и уводи ову тему на велика врата у српску историографију. Осим књижевне сарадње са низом земаља и најзначајнијих светских књижевности, она нам даје један особен поглед на југословенску спољну политику у наведеном периоду, као и корисна сазнања о билатералним односима са већим бројем држава. Књига – опет из особеног ракурса – осветљава и процес децентрализације југословенске државе, а представља и прилог књижевној историји Југославије. Поред конкретног научног знања које доноси, она даје одлично полазиште и идеје за даља истраживања. Насупрот, у данашње време преовлађујућим, олако изрицаним паушалним оценама, поједностављеним дисквалификацијама и стереотипним представма о социјалистичкој Југославији, потребна су оваква озбиљна истраживања. Том периоду националне историје, наравно, треба приступити без носталгичне идеализације, али и без тоталног одбацивања. Нека лоша, негативна искуства не треба да замраче оно што је било позитивно. А ако нека искуства и наслеђа социјалистичке Југославије заслужују да се проучавају и промишљају то су спољна политика и култура. Управо оне теме на чијем пресеку је изникла ова књига.

Момир Н. НИНКОВИЋ

Петар Драгишић. *Шта смо знали о Италији?*
Погледи из Београда на Италију 1955–1978.
Београд: Институт за новију историју Србије, 2019, 319.

Петар Драгишић је виши научни сарадник у Институту за новију историју Србије. Свој рад је фокусирао на истраживање односа социјали-

стичке Југославије са суседним земљама, те је тако претходних година систематски изучавао и објављивао чланке, студије и монографије о односима Југославије и Бугарске и Југославије и Аустрије. Овога пута посветио се изучавању односа Југославије и Италије у периоду раног хладног рата и дeтанта. Тачније, поставио је веома важно питање својом монографијом: Шта смо знали о Италији? Наиме, још пре десетак година Предраг Марковић је исправно запазио тенденцију писања радова о слици Балкана/Југославије/Србије са истовременим мањком радова о менталном мапирању света са ових простора. Марковић ту нарочито истиче Италију и Италијане као врсту жељене слике *другог* за људе са ових простора.¹

Управо из тог разлога је важан поступак Драгишића којим он испитује не само политичке односе већ шири поглед на феномене животног стандарда, породице, односа између полова, криминала, уметности и масовне културе Италије. Питање опсега и квалитета знања Југословена о Италији вишеструко је значајно: радило се о можда најважнијем суседу Југославије, првом економском партнеру, земљом са великом и јаком левицом, државом са којом је Југославија имала неразјашњена и лако запаљива питања граница и мањина, а која је истовремено била „прозор“ у западни свет моде, конзумеризма, филма. У последњих неколико година, са обе стране Јадрана, историчари су приступили преиспитивању односа Југославије и Италије, а нарочито се испитују феномени културних утицаја Италије у Југославији.²

Драгишић је користио широк избор литературе италијанске и југословенске провенијенције. Изворна база је југословенског порекла и састоји се од елабората и информација ДСИП/ССИП, месечних и годишњих извештаја те телеграма амбасаде и конзулата, недељних и дневних новина. Овим је постигнуто фиксирање југословенских погледа на Италију, као и довољни диверзитет извора да би се одређени феномени испратили на неколико нивоа – на пример перцепције јавности и политичке елите. Ниједног тренутка аутор не оставља дилему да су у питању београдски архиви и штампа. Осматрачнице су, дакле, Амбасада у Риму, Генерални конзулат СФРЈ у Милану, ДСИП, велики листови *Политика* и *Борба*, Кабинет председника Републике. Одлично је контекстуализовао слику Италије, испитујући погледе на тзв. центрo-леву идеју у свету пажљиво пратећи ставове америчких *decision maker-a*, Католичке цркве и међународног радничког покрета. Похвално је то што је аутор упутио на литературу која се бави одно-

1 Predrag Marković, *Trajnost i promena. Društvena istorija socijalističke svakodnevnice i postsvakodnevnice u Jugoslaviji i Srbiji*, (Beograd: Službeni glasnik, 2011, drugo izdanje), 125–130.

2 *Italy and Tito's Yugoslavia in The Age of International Détente*, eds Massimo Buccarelli et al, (Brussels: PIE Peter Lang, 2016); Saša Mišić, *Pomirenje na Jadranu. Jugoslavija i Italija na putu ka Osimskim sporazumima iz 1975*, (Beograd: Fakultet političkih nauka, 2018); Anita Buhin, „Yugoslav socialism: 'Flavoured with Sea, flavoured with Salt'. Mediteranization of Yugoslav popular culture in the 1950s and the 1960s under Italian influence“, (doktorska disertacija, European University Institute, Florence, 2019).

сима Италије са суперсилама, али и са остатком подељене Европе, те чак и афро-азијским земљама, успешно заобишавши замку описивања југословенско-италијанских односа са позиције изузетности. После краћег предговора и увода следе прегледи италијанске историје и историје италијанско-југословенских односа.

Прво поглавље носи назив Италија на путу ка центру-левици. Драгишић започиње своју анализу годином која је коначно донела олакшање у југословенско-италијанским односима – 1955. Аутор представља главне политичке снаге у Италији и њихове супротстављене визије Италије, али и „тачке сусрета“. Будући да изузетно добро познаје политичку сцену тадашње Италије, слика убедљиву слику ове земље у време акутних социјалних проблема, који су почели од демонстрација у великим градовима Италије 1960. и доводи до великих померања на политичкој сцени. Посебан одељак посвећен је италијанским комунистима, који су 1947. искључени из управљања италијанском државом, што је представљало „тешку аномалију италијанског политичког система“. Југословенски посматрачи су у ово време гледали Италију у привредном чуду, са убрзањем свега од аутомобила до музике и начина живота. Пажљивим посматрачима није промакла ни важност привредних веза те се тако аутор позабавио елаборатима који су испитивали природу врло важних привредних веза Југославије и Италије – посебно веза појединих предузећа. Драгишић посебне целине посвећује феноменима који то заслужују: аутомобилима као епитомима стандарда, италијанској музици и филму, феномену организованог криминала и уопште описима италијанског друштва „између декаденције и алијенације“. Ови одељци су добро написани, али су због важности за слику Италије могли бити дужи и садржајнији. Аутор овде испитује и спољнополитички контекст Италије, између атлантизма и неоатлантизма постављајући питање о тежини чланства Италије у НАТО-у.

Друго поглавље носи назив Ера центрo-левице: од политике до бомби. У њему Драгишић анализира слику Италије у периоду када је њоме доминирао привидни компромис познат под називом *centro-sinistra*, за који аутор сматра да почиње 1963, са првом владом Алда Мора из Демохришћанске странке и учешћем социјалиста Пјетра Ненија. Пратећи три владе Алда Мора и њихов састав, позиционирање и опозицију Драгишић нам представља и различите факторе у италијанској унутрашњој и спољној политици. Можемо видети ко је амерички човек, које су кључне разлике између италијанских комуниста и социјалиста, као и погледе Југословена на специфичне политичке феномене попут „дерадикализације“ италијанских комуниста. Аутор у анализу укључује и разговоре важних политичких чинилаца попут оних Палмира Тољатија, шефа италијанских комуниста, председника Тита и потпредседника Ранковића 1963, или Тита и Берлингуера 1971. године. Феномен конзумеристичке грознице у Трсту прати преко сликовитих репортажа из *Илустроване политике* и друге штампе.

Треће поглавље носи назив Политика у годинама олова. Овде Драгишић најпре представља југословенско виђење „историјског компромиса“

(*compromesso storico*) између демохришћана и комуниста Италије и неуспех овог концепта. Кључни плитички догађај у међусобним односима био је склапање споразума у Осиму крај Анконе 1975, који је ступио на снагу 1977. а њиме су коначно разрешена спорна гранична и друга питања. Пажљиво анализирајући еру „црног“ и „црвеног“ тероризма, аутор закључује да је квалитет информација у Југославији био такав да се радило о „магловитим представама“ о томе шта се тачно дешава иза кулиса. Ауторов таленат за анализу видимо у његовом минуциозном приказу тока информација у југословенским дипломатским представништвима, извршним органима и штампи у случају убиства бившег премијера Алдо Мора 1978. Такође, Драгишић, трагом сведочења учесника и посматрача догађаја, поставља кључна питања о судбини италијанског друштва – попут оног каква је судбина друштва које је убило једног песника 1975. (чувеног „критичара потрошачког друштва“ Пјетра Паола Пазолинија) и кључног политичког актера 1978. (Алда Мора). Аутор ту полемише са изјавама савременика и историчара о 1978. као крају Прве републике (оригинално изјава Ђузепеа Сарагата).

У закључку аутор утврђује да је квантитет информација о Италији био велики, да се о њој знало „много тога“, а да је преовлађивало позитивно виђење ове земље у Југославији највише посредством филма, музике и туризма. Драгишићевим иначе одличним тезама о виђењу Италије у Југославији додатно би помогло шире коришћење, иначе за имаголошке теме веома захвалних извора попут путописа, путописних репортажа те шира анализа популарне културе и уопште тзв. *middlebrow* културе Италије која је у Југославији оставила велики траг. Ван ове мање замерке, ради се о одличној монографији која успешно излази из оквира дипломатске историје те такође одлично контекстуализује југословенски поглед на Италију у оквиру различитих хладноратовских констелација. У маниру доброг историчара, Драгишић у закључку отвара неколико питања за будуће истраживаче, од којих једно у овом контексту делује нарочито битно – то је питање односа *сопства/другости* и сазнавања о Југославији преко сазнавања о Италији и Италијанима на југословенским менталним мапама. Књига је опремљена именским, географским и појмовним регистром и ликовним прилозима.

Немања РАДОЊИЋ

Димитър Митев. *Форин офис срещу ВМРО. Македонският въпрос в българо-британските политически отношения 1919–1923*. София, 2019, 287.

Нова књига Димитра Митева је својеврстан наставак његове претходне монографије (Димитър Митев, *Бяло море – изгубената мечта*. Бълга-